

NOORTELE

PEETER KROPOTKINI JÄRELE

H O M O N O V U S

Mitme seltsimehe toetusel välja annud

EDW. J. MATSISELTS

1916

NOORTELE.

I.

Noored inimesed, täna pööran ma ainult teie poole. Las' jätawad wanakesed, see on, hinge ja südame poolest wanad, selle raamatu kõrwale ja ärgu wäsitagu nad oma silmi lugemisega, mis neile midagi ei anna.

Ma arwan, et teie kaheksateist wõi kakskümmend aastat wanad olete, et teie oma kooli- wõi käsitöö õppimise olete lõpetanud ja elusse astute.

Ma arwan, et teie eelarwanimestest wabad olete, mida teile koolis sisse tuupida taheti; teie ei karda kuradisi ja ei hakka preestrite ja pastorite tühiseid sonimisi kuulama.

Teie ei ole muidugi nende seast, kes wälja suremas, kes päewade wiisi kõnniteesid tallawad, moodsad püksid jalas ja silitud näod peas, kes juba selles wanaduses ainult kasuta lõbustustest unistawad. Just wastuoksa. Mina arwan, et teie terwed inimesed olete, kes mõistlikku tööd igatsewad, ja sellepärast pööran ma teie poole.

Wististe ei ole teie mitte ükskõrd enesele küsimust ette pannud: kelleks ma saan? Teie saate aru, et mõnda teadust wõi tööd õppides — seltskonna

kulul, pange seda tähele — neid eksploaterimise abinõudeks ei saa tarvitama. Tarwis on liiga ära-rikutud olla, kui teil teie wanaduses tahtmist ei ole oma wõimist, teadust ja jõudu nende heaks pruutida, kes rumaluses ja waesuses hukka saawad.

Teie olete, muidugi, selle üle unistanud?

Kõneleme sellest, kuidas teie unistusi teoks teha.

* * *

*

Mina ei tea, missuguste tingimiste sees teie sündinud ja kaswanud olete. Wõib olla, olete saatuse päilaps ja saate õpetlaseks: arstiks, adwokadiks, kirjanikuks wõi õpetlaseks; suur tööpõld awaneb teie ees; teie astute laialdaste teadmistega, wäljatöötatud wõimisega elusse.

Wõib olla, saate ausateks käsitöölisteks; teie haridus on ainult see, mida algkoolis saite; kuid selle asemel teate teie wäga hästi, missugune raske elu meie töölistel on.

Peatame enne esimese arwamise juures. Kujutage enesele ette, et tohter olete.

Homme tuleb teid tööline haige juurde kutsuma. Ta wiib teid ühte neist poristest, kitsastest ristulitsastest, kus naabrid wastamisi üle uulitsa all kõndijate peakohal peaaegu üksteise kätt suruma ulatavad.

Suitsewa lambi wiltsal walgusel ja halwa õhu käes hingeldades lähete teie kasimata, libedat treppi mööda ülesse wiienda korra peale. Teie astute pimedasse, külma tuppa, kus mustade räbalate peal surgas haige naine lamab, riidetükkidega kinni kae-

tud. Waesed, kõhnad, külmast wärisewad lapsed wahiwad oma laialiaetud silmadega küsiwalt teie peale. Kõik oma eluaeg töötas mees kaksteist- kolmteistkümme tundi päewas, tööraskuse peale waatamata; nüüd, juba kolm kuud ei leia ta tööd. Tööpuudust on ta ennemaltki tunnud: see kordub iga aasta. Kuid siis käis ta naine päewiti tööl... wõib olla, teie särkisid pesemas, wiiekümne kopika eest päewas.

Kuid juba kaks kuud ei tõuse ta maast üles, ja hirmus waesuse ja nälja tont kohutab nüüd perekonda.

Mis soowitate teie haigele, herra tohter? Teie, kes teate, et haiguse ainuke põhjus üleüldine nõrkus, söögi- ja õhupuudus on? Iga päew maitsewat praadi, natukene liikumist maal, wärskes õhus, kuiwa ja walget tuba? Missugune pilgel! Kas ta ilma teie nõuandmiseta seda kõik ammugi juba enesele ei oleks muretsenud, kui — see tal wõimalik oleks olnud!

Kui teie perekonna usaldust oskate wõita, siis saate jutu sees weel mõndagi teada. Teie kuulete, et waheseina taga triikija elab, keda alatine hingepõrutaw kõha piinab; et alumisel korral lapsed palawikus haiged on, et keldriruumis asuw pesunaine kewadeni ei ela ja et naabrimajas lood weel halwemad on.

Mis soowitate teie nende haigetele? Head toitu, õhumuutust, vähem kurnawat tööd? Teie ei julge muidugi seda teha ja katsute rutem ära minna, süda purustatud ja wanne huultel.

Teie olete weel selle koleda waesuse mõju all, kui ametiwend teile jutustab, kuidas talle teener järele tuli ;ta wiis arsti toredasse paleetaolisse majas-

se soltskonna-daame juurde, kes uneta öödest muljutud ja oma elu alatiste külaskäikudega, pidudega, ehtimisega ja mehega tülitsedes mööda saadab. Teie ametiwend soowitas talle rohkem waiksemat eluwiisi, vähem äritawat toitu, rohkem kõndimist ja wähe gümnastikat, et seda teatud piirides töö asemel tarwitada.

Üks on suuremas sellepärast, et kunagi kõhtu täis söönud ja wälja puhanud ei ole; teine lõpeb sellepärast, et terve eluaeg ei teadnud, mis töö on...

Kui teie üks nendest iseloomuta inimestest olete, kes kergeste kõigega lepiwad, ja liigutawate faktide juures tühiste sõnade juurde jääte ja ennast õllekannu taga rahustate, siis harjute teie muidugi warsti nende wastoludega ära ja katsute wõimalikult rutem nende ritta peaseda, kes elust aina lõbu otsiwad, et mitte ehk kuidagi rõhutute hulka sattuda. Aga kui teie inimene olete, kui teie tundmused endid alati tähtes ja tegewuses awaldada püüawad; kui elajalikud instinktid teie hinges arusaajat olewust surmanud ei ole, siis üflete teie, waesuse ja kannatuste majast wälja tulles:

Ei --- see on üleköhus! See ei tohi enam nii kesta! Tarwis on haigusid ära hoida, aga mitte neid ainult arstida. Natukene rohkem eluwõimalust, rohkem mõistuse arenemist ja pooled haigused kaowad. Heidame kõik rohud kõrvale! Õhk, toit, vähem kurraw töö, seda on kõige enne tarwis. Ilma nendeta on arstiteadus ainult pettus ja kelmus!

See on päew, kus teie aru saate, mis sotsialismuus on. Teie soowite temaga rohkem tutwust, ja kui ligimese armastus teile mitte tühine sõna ei ole, siis

astute meie ridadesse ja saate meiega ühes sotsiaalse revolutsiooni heaks töötama.

* * *

*

Kuid, võib olla, ütlete teie: „Heidame praktika kõrvale! Pühendame endid teadusele! Kui keemik, täheteadlane, looduseuurija tunnen ma rõemu ainult looduse saladuste uurimisest ja oma ajude arenemisest.” Niisugusel juhtumisel ütelge meile, milles eraldab ennast õpetlane joodikust, kes wiinast rõemu otsib ja leiab? Wahe on ainult see, et õpetlase rõem sügavam on ja kauem kestab, muud midagi! Nad mõlemad, joodik ja õpetlane, ajavad ühte ja sedasama omakasu eesmärki taga — isiklikku rahulolemist.

Kuid teie ei taha seda egoistlist õnne. Teadust omandades tahate teie teda kõige inimesesoo heaks anda; see mõte jubib kõiki teie teaduslisi uurimisi.

Ilus mõttekujutus! Kes meist ei unistanud nõnda, ennast teadusele andes!

Kui teie aga tõeste inimesesoo eest hoolt kannate, kui tema õnn teie eesmärk on, siis tõuseb teie arusaamises järgmine hirmus tõetundmine: teadus on praeguses seltskonnas ainult toreduse asjaks. Suuremale jaole inimestest on ta kättesaamata ja teenib ainult väikest osa walituid.

Teadus on palju kehalise ja hingelise terwishoialuseid välja töötanud. Ta õpetab, kuidas elada, terwist hoida, kuidas suuri inimeste kogusid heas korras hoida. Kuid kõik see suur teadusline töö jääb surnud täheks, ei lähe õpetlane töötoast kaugemale. Aga mispärast? Sellepärast, et teadus praegu ainult eesõigustega klassile kättesaadaw on, et sotsiaalne

klassiwahe, mis inimesi kapitalistideks ja töötajateks jaotab, teaduslised tööd elujärje parandamise üle üheksa kümnendikule inimestest ainult kibedaks pilkamiseks teeb.

Ma võiksin teile veel palju tõendusid tuua oma mõtete kinnitamiseks, kuid teie leiata ise neid: astuge aga ainult raamatutega täidetud ja tolmunud akendega kambrist, kus teie maailmast ära eraldatud olete, välja, ja waadake, mis teie ümber tehakse.

Meie ajal ei seisa asi mitte teadusliku töö kogumises ja leidustes. Meil on tarwis elusse tõde istutada, mis teaduse poolt unustatud; meil on tarwis tõde kõikide omanduseks teha. Meie peame selle poole püüdma, et kõik inimesesugu walmis oleks teda wastu wõtma, et teadus elu aluseks saab ja mitte uhkuseasjaks pole. Seda nõuab õiglus.

Weel rohkem—seda nõuab teaduse enese huwi. Teadus astub ainult siis edasi, kui uus tõde rahwa sekka sattub, kes walmis on teda omandama. Õpetus, mis soojuse sündimist mehaniliselt seletab ja mida möödaläinud aastasajal nendesamade sõnadega kirjeldati; kui seda Clausius hiljem tegi, jäi terwelt kaheksakümneks aastaks akademilistesse kirjadesse, kuni fiisika teadus sedawõrt laiali lagunes, et küllalt inimesi leidis, kes seda õpetust wõisid wastu wõtta. Kolme inimese põlwe oli tarwis, et Erasmus Darwini teooriat tema lapselapse suust kuulda ja õpetlaste poolt wastu wõetud saada; ja seegi sündis seltskonna mõju all. Õpetlane on nõndasama kui luuletaja ja näitleja selle seltskonna produkt, mille ta liigab.

Kui teie need mõtted omaks võtate, siis saate aru, et kõige enne tarwis on seltskondlises korras pöörakut sünnitada. Nüüd, kui õpetlasel teaduslised tööd käes, peab suurem hulk inimestest siiski veel selleks jääma, mis nad wiis või kümme aastasada tagasi olid: orjadeks ja masinateks, kellel võimalust ei ole teaduslisi tödesid omandada. Sel päewal, kus teie selle awara, inimliku ja sügaw-teaduslise aate omaks võtate, kaob teil soow puhast teadust uurida. Teie katsute kõigest jõust abinõu leida, et kõike praegust seisukorda ümber muuta, ja kui erapooletus, mis teie teaduslisi otsimisi juhatab, teid maha ei jäta, siis saate teie sotsialismuse poolehoidjaks.

Teie jätate igasugused põiklemised maha ja tulete meie hulka. Teie ütlete: „Ei ole tarwis enam nende elu lõbustamiseks töötada, kes juba niigi hästi elawad; tarwitame oma teadusid, võimisi ja jõudu rõhutute wabastamiseks!” Ja siis võite kindel olla, et kohuse täitmine teis jõudusid äratab. mille olemasolekust teil aimugi ei olnud. Sel päewal, kui põhjalik muutus sünnib, astub teadus miljonite tööliste abil suure sammu edasi, nii et tema praegused edasijõudmised ainult kooliõpilaste harjutused paistawad olewat. See päew ei ole kaugel, ehk küll teie õpetajad wihastawad.

Siis tundke teadusest headmeelt! See heameel on siis kõige inimesesoole kättesaadaw!

II.

Arwame, et teie õigusteaduse kursuse lõpetate ja adwokadiks soowite saada; teil on, arwatawaste,

oma tulewase tegewuse üle ilutsewad ettekujutused olemas; ma arwan, et teie ausad, südamlikud inimesed olete ja et teile ligimisearmastus mitte tundmata pole. „Kas wõib weel ausamat tegewust nõuda, kui oma elu pühendamine ülekohtuga wõitlemiseks, et õigus alati hõiskaks! mõtlete teie ja astute elusse kindlas usus enese sisse ja lugupidamises oma tulewase tegewuse wastu.

Awame kohtukroonika ja awaatame, mis meile elu ütleb.

Rikas mõisnik nõuab, et tema maa pealt talupoeg, farmer, ära aetaks, kes rendiraha ära ei saanud maksa. Seaduse pilguga ei ole ühtegi kahtlust: kui talupoeg ei maksa, peab ta ära minema.

Kuid sügawamalt asjasse tungides saame teada, et mõisnik oma sissetulekud tühistate lõbustuste peale ära raiskas, talupoeg aga alati tööd tegi. Mõisnik ei teinud midagi oma maa parandamiseks, aga ta hind tõusis wiiekümne aasta jooksul kolmekordseks, külawaheteede, sookuiwatamise ja wiljakandmata mäekülgede puhastamise tõttu. Talupoeg aga, kelle arwel seda kõik tehti, sattus wõlgade sisse, jäi wae-seks ja ei suuda nüüd mõisnikule renti maksa. Seadus, mis alati omandust kaitseb, on muidugi mõisniku poolt. Aga mis teete teie, kelles weel seaduste wormiline külg elawat olewust surmata ei ole suutnud? Kas nõuate teie, et farmer uulitsale aetaks wõi et mõisnik omast sissetulekust ühe osa talupojale tema töö eest annaks? — Wiimast nõuab ju teie käest õiglustunne. Kas lähete teie seaduse poole õiglustunde wastu, wõi saate õiglustunde poolehoidjaks seaduse wastu?

Aga kui tööline peremehe wastu streikima hak-

ka, ilma et wiimast wiisteistkümwend päewa wõremalt ei hoiatanud, — keda saate siis kaitsema? Kas lähete seaduse poole, see on peremehe poole, kes kriisise momenti tarwitab, et ülekohtusel wiisil oma kasu suurendada (waadake wiimaseid protsessisid), wõi lähete töölise poole, kes sel ajal nälga suremas? Kas saate teie seda seadusewormi kaitsema, mis „lepingute wabadust” toetab? Wõi katsute õiglast kaitsta, mille järele kontrahti, kus külluses elawale inimesele tööline leiwa eest oma waewa müüb, kontrahti, mis wõimsa ja jõuetu wahel tehtud, kontrahiks ei wõi pidadagi?

Siin teine tõendus. Parisis wõeti sellepärast inimene kinni, et ta lihapoodist tüki liha warastas. Tuli wälja, et see tööta tööline on, kelle perekond juba neli ööd-näewa söönud ei olé. Kõik paluwad lihunikku õnnetud lahti lasta, kuid see nõuab töölise kohtu kätte andmist! Waenekene mõistetakse kuueks kuuks wangi. Seda tahab pime seadusejumalanna. — Kas on wõimalik, et nende näituste juures teie südametunnistus seaduse ja seltskonna wastu nurinat ei tõsta!

Näituseks, kas nõuate teie seaduse tarwitamist õnnetu wastu, kes omas elus ühtegi head sõna ei olé kuulnud, keda lapsepõlwest saadik on teotatud, sellepärast, et ta mõne cendi eest oma naabri ära tappis? Kas nõuate teie, et süüdlast surmaga nuheldaks — ehk weel halwemat — et teda kahetekümneks aastaks sunnitööle mõistetak, kuna kurjategija, õigem haige, eest seltskond wastutama peaks?

Kas nõuate teie, et kangruid, kes meelegeitmise silmapilgul wabriku põlema süütasid, wastutusele wõetaks? Kas nõuate teie, et see nõormees, kroonitud mõrtsuka tapja, sunnitööle saadetaks? Et är-

kawat rahwast, kes barrikadidele punase tulewiku lipu üles julges tõsta, maha lastaks?

Ei, tuhat korda ei!

Kui teie arusaadawalt ümbrust waatlete ja seda ei korda, mida õpetati; kui teie seaduse neist wormidest wabastate millega tema sündimist — wägewama tahtmist — ja tema õiget sisu — surumiste õigeksmõistmist — tumestatakse, siis saate aru, missugust põlgtust meie seadus teeninud on. Teie saate aru, et kirjutatud seadused südametunnistuse wastased on. Teie ütlete enda igasugustest traditsioonidest lahti ja tulete meie juurde ülekohtu häwitamiseks kaasa töötama. See ülekohtus on majandusline, politikline ja sotsialne.

Kuid siis saate teie sotsialistiks, — siis saate rewolutsionäriks.

* * *

*

Aga teie, noor inshener, kes tööliste seisukorda mitmesuguste töötamisewiisi uuenduste waral kergendada tahate, kas teate, kui palju pettumusi teid ootmas on! Nooremehe energiaga hakkate teie üle mägede ja kuristikku, läbi granidi kaljude teed ehitama, mis kahte looduse poolst eraldatud rahwast ühendama peab. Kui teie tööle hakkate, siis näete, kuda pimedates tunnelites töölised hulga kauphaiguste kätte surewad, kuidas teised tiisikuse tundemärkidega lahkuwad, ainult mõned krossid taskus. Teie tee iga samm maksab kuritegewa kapitalismuse ihnsuse pärast ohwrid. Kui aga teie tee walmis on, siis saate aru, et — sõdijatele suurtükide wedamiseks waewa olete näinud.

Teie pühendate oma elu ülesleidusele, mis tööle kergendama peab, ja peale suurt waewanagemist, peale uneta öösid jõuate, wiimaks, eesmärgile.

Ja mis sünnib? Kümme, kakskümmend tuhat töölisi jäiwad ilma tööta!

Teie masina käima panemiseks on mõne töölise wõi lapse jõust küllalt! Kolm, neli wabrikanti saawad teie leiduse läbi rikkaks ja „saawad champagneri juua täiest karikast,“... Kas teie sellest unistate?

Töölisklassi seisukorda uurides näeme, et õmblejanna midagi ei wõitnud, kui õmblusmasinad välja ilmusid; et St. Gothardi tunnelis töölised ikka weel kõhu usside kätte surewad, hoolimata sellest, et teemandi peadega puurimasinad käima pandi; et müüri-sepp ja päewatööliline endist wiisi tööpuuduse all kannatawad, Giffardi tõstemasinate üles leidmise peale waatamta. Kui teie sotsiaalsest küsimusest nõndasamuti osa wõtate, kui oma tehnilistest uurimistest, siis tulete tingimata selle juurde, et eramanduse ja palgaorjuse sistemi juures iga uus leidus, kuigi ta natukene töölise seisukorda parandab, töötingimisi raskemaks teeb, tööd tuimastab, tööpuudust suurendab, kriisisid terawamaks ajab. Need leidused parandawad ainult nende elujärke, kes elu alatistes lõbustustes ja mitte-midagi tegemises mööda saadawad.

Mis jääb siis teile järele?

Wõi tahate oma südametunnistust wale õpetusega magama uinutada ja ühel ilusal päewal ausate nooruse unistustega jumalaga jätta, et lõbustusi leida ja eksploaterijate laagrisse üle minna? Wõi ei ole teie südametunnistust weel kaotanud ja üle-

te endale: „Ei, nüüd ei ole aeg ülesleidusi teha! Hakkame praegust tööstust ümber muutma. Kui eramandus kadunud, siis saab iga uus tööstusline uuendus inimesesoole kasulik olema. Siis saab see suur hulk töölisi, kes praegu masinateks on muudetud, arusaajateks olewusteks, kes siis tööstuse juure oma täie waimujõuga asuwad, mida teadusja käteosawus täiendanud. Tehnika tõuseb siis wiiekümne aasta jooksul kõrgusele, millest meie praegu unistadagi ei julge.”

* * *

*

Mis ütleme meie kooliõpetajale, mitte sellele, kes oma ameti kui igawa töö peale waatab, waid loomusunni järele kooliõpetajaks saanule, kes ennast selle rõemsa wallatajate, naerwate ja põlewate silmadega lastehulga keskel ülendatud tunneb, sellele, kes oma nooruse soowisid unustanud pole ja neid lastele kätte tahab õpetada?

Ma näen teid tihti mures, ja tean selle põhjust. Täna jutustas teie armsam õpilane, elaw ja heasüdamline poisikene üllatawat muinaslugu Wilhelm Tellist. Ta silmad põlesiwad; näitas, nagu tahaks ta kõlki tirannisid maha tappa, kui neid Schilleri sõnu luges:

Orja ees, kes ahelaid purustab,
Mitte w a b a ees ära wäri!

Aga kui poisikene kodu tuli, noomiti teda isa, ema, onu poolt, et ta pastori wõi külapolitseiniku wastu küllalt aupaklik ei ole. Wanemad kinnitasiwad talle terve päew otsa, et tarwis on „ettewaat-

fik, ülemusele sõnakuulelik ja alandlik" olla, kuni ta Schilleri kõrwale heitis ja tema asemele „Kunst, oma elu siin maailmas õnnelikuks teha" astus!

Alles eila kõneldi teile, et teie paremad õpilased halba teed sammuwad: üks unistab ainult pagunist, teine eksploaterib peremehe abiga töölisi. Aga kui palju lootsite teie nendest noortest inimestest! Kui hirmus suur wahe on tõsise elu ja ideali wahel!

Ma näen juba ette ära, et kahe aasta pärast, peale paljuid pettumusi, oma armsamad autorid kõrwale heidate ja ütlete:

„Muidugi, Tell on aus isa, kuid ta on nõrga mõistusega. Luule on ilus, kui peale päewast protsentide õpetamist küdewa kamina ees istud; kuid elul on wähe sarnadust luuletusega, mis taevas särawad, iseäranis, kui inspektori herra tulekut ootad"...

Wõi saawad teie noorepõlwe unistused täiskaswanud inimese eesmärkideks. Teie saate püüdma, et kõik laialdase, humanitarse hariduse osaliseks saaksid; kuid nähes, et see praegustel tingimistel wõimata, hakkate kapitalistlise ajajärgu alust ära purustama. Siis, ametist lahti lastud, jätate teie kooli maha ja tulete meie juurde töötama, et teist wane matele, kuid wähe ma elutarkusega inimestele näidata, mis inimesesugu olema peab, milleks ta wõib saada, ja missugune külgetõmbamine teaduses on. Teie saate sotsialistidele praeguse walitsusewiisi ümbermuutmise juures abiks olema; teie saate ühes nendega üleüldise üheõigusluse, ühistunde ja wabaduse poole püüdma.

Aga teie, noor näitleja, kujuraiuja, kunstnik, luu-

Etaja, muusikamees, kas te tõeste tähele ei pane, et teie seda püha tuld ei ole, mis teie eelkäijaid waimustas, et kunst labaseks on jäänud, et igalpool keskpäralus walitseb?

Kas on aga teisiti üleüldse wõimalik? Ärkamise aja waimustus, mis loojate peale sel ajal langes, kui nendele wanaaegne maailm awanes, kui nad looduse enese puhastuse allikate poole pöörasid, puudub meieaegses loomises. Rewolutsionilised aated ei ole kunsti peale mõju awaldanud, ja aadete puudusel peawad kunstnikud realismusega aega wiitma. Nad raiskawad oma andeid puulehel olewa kastetilga, lehma musklite, solgiaukude ja ilusate naisterahwaste tubade kiituseks ja auks.

Aga mis teha, küsite teie? Kui püha tuli, mis teie põleb, ainult õõguw süsi on, siis tehke seda edasi, mida teete ja wiige kunst väljasuremiseni, pühendage endid kaupluste ehtijateks, kirjutage saimikuid kolmanda järgu operettidele wõi jutukesi kodanlistesse jõulualbumitesse... Suurem jagu meist on juba selle häwitawa tee peale sattunud.

Aga kui teie süda inimesesoo südametega ühes taktis lööb, kui teie, nagu tõsine luuletaja, walmis olete elu südamelöökisid tähelepanema, siis ei wõi teie mitte külmaks pealtwaatajaks jääda, kui nälga surewat rahwast, kaewandusi täitwaid surnu kehaid, barrikadidel langenud inimesi. Siberi külmadesse metsadesse ja troopika saartele saadetawaid wabadusewõitlejaid, wõidetute hädakisa ja wõitjate rõõmupidusid, wägilase wõitlust argtusega, waimustust jälkusega jõudu katsumas näete ja kuulete! Teie lähete kurnatute poole üle, sest et aru saate, et kõik, mis suur, ilus, ühe sõnaga: elu ise seal on,

kus tõe, walguse ja õigluse eest wõideldakse!

Aga kui te mulle ütlete: „Kui puhas teadus uhkuse asi, arstiteadus pettus, seadus — ülekohtune, tehnilised leidused — eksploaterimise abinõud, kooliõpetaja amet — waletamine, kui kunst ilma revolutsioniliste aadeteta wälja suremas on, mis pean ma siis tegema?”

„Teid ootab suur kaasatõmbaw töowäli,” wastan ma teile; „töö, kus juures teie tegewus südametunnistusega kokkukõlas, töö, mis kõige armsamaid, wägewamaid olewusi enese külge suudab kõita.”

Missugune töö? Seda ütlen ma teile kohe.

III.

Teil on kaks teed walida: Kas tahate südametunnistuse wastu minna ja alatu hüüdega lõpetada: „Las' minna inimesesugu hukka, kui aga mina lõbu saaks maitsta ja elust kõike head wõtta, niikaua kui rahwas oma rumaluse läbi oma õigusid nõudma ei hakka!” Wõi lähete sotsialistide poole üle ja hakate nendega ühes praeguse korra ümber muutmiseks kaasa töötama? Niisugune on meie poolt toime pandud järelkatsumiste otsekohene otsus. Niisuguse arwamise ja mõtte juurde peab iga mõtleja inimene wälja tulema, kui ta ausaste selle peale waatab, mis ta ümbruses sünnib, kui ta ennast kodanlisest kaswatusest ja ümbritsewa seltskonna häwitawast mõjust wabastada suudab.

Siis tõuseb teie ees küsimus üles: „Mis teha?”

Wastus ei lase enese peale oodata.

Jätke see seltskond maha, kus sündisite ja kus rahwa, kui hingeta karja peale waadatakse; minge

selle rahwa juurde, uskuge tema sisse ja aidake teda. Seal leiata enesele tööd!

Teie näete, et igal pool, olgu see Prantsusmaal, Saksamaal, Italias, wõi Põhja Amerika Ühendatud Riikides, igal pool, kus seltskond eesõigustega ja kurnatud kihtideks jaguneb; tööliste klassis suur töö orjuse ära kaotamiseks keeb, kapitalistlike feodalis-muse poolt peale surutud orjuse kaotamiseks ja uue seltskondlike korra loomiseks, mille aluseks wend-lus ja õiglus pandud. Rahwast ei rahusta enam sü-dantpurustawad XVIII aastasaja kurb-wiisid, mil-ledes weel praegu Wene (kui ka Eesti) rahwas oma kannatusi wälja walab. Ta läheb kindlaste wabas-tamise poole, ilma et ühegi takistuse ees peataks, sest et ta oma jõudu tunneb. Tema mõte töötab wä-simatalt elu uuendamiseks, mis kõikidele inimestele õnne toob, kuna aga praegu elu kolmweerandile ini-mesesoole wandeks ja needmiseks on. Rahwas tahab sotsiologia keerulisemaid küsimusi oma wärske, kai-ne mõistusega, oma tähelepanemise ja raske elu-tarkusega üles arwata.

Et teiste rõhututega ühenduses olla, asutab ta seltsisid oma kulul. Ta astub teiste maade tööliste-ga ühendusesse ja walmistab paremine, kui suure-mad inimesearmastajad, suurt päewa ette, kus sõ-jad inimeste wahel wõimataks saawad. Et teada, mis tema wennad teewad, ja et nendega kokku kõ-nelda, peab ta tööliste ajakirjandust, ülewal, prop-aganderib ja arendab uusi aateid wälja, suurte ta-kistuste ja kaotuste peale waatamata!

Ja wiimaks, kui tund tuleb, tõuseb ta üles, ja lä-heb barrikadidele oma werd walama, et wabadust ja õigust enesele wõita, mida rikkad ja walitsus uues-te enestele oskawad püüda.

Kui palju alatist, kannatliku jõupingutust! Missugune wahetpidamata wõitlus! Missugune määratu suur töö, töö, mida ikka ja ikka jälle üueste tuleb algada, kuulide ja pommide läbi õredaks tehtud ridasid täita, et põgenejate asemele, kes wõitluse raskusid ja tagakiusamisi wälja ei suutnuwad kannatada, uusi leida, et sotsiaalseid küsimusi edasi arutada, mida hulgaline peksmine seisma sundis!

Tööliste ajalehti asutatakse inimeste poolt, kes seltskonnalt teaduse palasid kiskuma peawad, unest ja söögist tihti ilma jäädes, kihutusetööd tehakse waeste inimeste kulul, kes selleks oma wiimased krossid ära annawad, ja kes tihti uulitsalegi wisatakse, kui peremees teada saab, et „tema tööline, tema ori sotsialist on!”

Seda leiate teie kõige enne rahwa keskel.

*

*

*

Ja kui mitu korda on töölised selles lõpmata wõitluses, elutingimiste raskuste all kannatades, enestele küsimust ette pannud:

„Kus on siis need noored inimesed, keda meie oma kulul koolitanud oleme, kellele riideid ja sööki andsime, kui nad õppisiwad? Noorsugu, kellele meie, selga sirgeks ajamata ja tühja kõhuga, majasid, akademiaid, museumisi ja wäsinult ehtasime raamatuid trükkisime, millest meie ise aru ei saanud? Ja kus professorid, need humanitarse teaduse tegurid, kelle silmis aruldane pisielukate rida rohkem wäärt on, kui terve inimesesugu?”

Kus on need inimesed, kes wabadust nõuayad, aga meie wabadust, mida igapäew jalge all sökutakse, kaitsta ei taha? Kus on need kirjanikud, kunstni-

kud, luuletajad, see wariseride kari, kes rahwast kõnelewad ja pisaraid selle juures walawad, aga kunagi katset ei tee rahwast tema raskes wõitluses aidata?

Ühed on hoolimatad, teised, suurem osa, põlgawad rahwast, seda „rämpsu,” ja on walmis teda tükkideks kiskuma, kui ta nende eesõigusid puudutada julgeb.

Tõsi; wahel ilmub mõni noormees, kes kui ta näeb, et tee barrikadidest mustab, terawaid muljendisi otsib, kuid kui ta näeb, et tee barrikadidele raske ja et soowitawas loorberikrantsis palju kibuwitsa okkaid on, jätab ta mõtte, rahwa eest wõidelda, maha. Suuremalt jaolt, on need auarmastajad, kes kawalusega rahwa poolehoidmist püüawad, ja kui rahwas tema poolt õpetatud aateid elusse tahab seada, on nad walmis teda tükkideks kiskuma. Nad on walmis suur-tükkisid rahwa wastu üles seadma, kui see ilma nende märguandmata üles julgeb tõusta.

Lisage sellele suurema jao seltskonna kõrk põlgatus ja mõtteta halwakspanemine juurde, ja siis saate aru, milles kodanline noorsugu rahwale tema sotsiaalses edasitungimises kaasa aitab .

* * *

*

Ja teie küsite weel: „Mida teha?”

Mis teha, kui weel midagi tehtud ei ole, kui terve nooresoo sõjawägi, kes walmis on oma energiat, annet ja wõimist rahwa kaitseks tema suures töös ohwerdada, liig jõuetu selleks on?

Kas teie, puhta teaduse armastajad, sotsialismuse

ja tulewa rewolutsioni tähtsusest arusaajad, tõeste tähele ei pane, et ka teaduses rewolutsioni tarwis on, niisugust, mis XVIII aastasajal teadusewoolule teise põhja andis? Kas teie tõeste aru ei saa, et praegune ajalugu — muinasjutt kuningate hiilgusest, kindralite ja parlamentide ajalugu — inimesesoo edasijõudmise ajalooks peab saama muudetud? Et sotsialne majandusteadus, mis praegu kapitalistide eksploaterimist õigeks mõistab, põhjalikku uuendust nõuab? Mis, kas teil tõeste tööd wähe on? Pühendage oma jõud, oma teadmised uuele teadusele. Peaasi aga, aidake oma raudse loogikaga aastasajalisi eelarwamisi ära wõita, paremate organisatsioonide asutamiseks põhja panna; näidake, et te walmis olete oma elu tõe pühendamaks.

Teie arstid, keda raske eluproow sotsialismust omandama sundis, korrake iga päew, et inimesesugu wälja sureb, et ta hukka saab, kui tema elukorda ja töötingimisi ei muudeta. Et teie rohud mõjuta on, kui üheksakümmend üheksa protsenti inimestest arstiteaduse nõuetele hoopis wastases eluwiisis otsa peab saama; et tarwis on haiguste põhjusid ära häwitada, ja et selleks abinõusid küllalt olemas on. Wõtke oma lõikenuga, lõigake kindla käega kadumisele lähenew seltskond pooleks, ja tõendage meile, et mõistlik elu muinasjutt ei ole, et käe ära lõikamist pooleli ei tohi jätta, kus werekihwtitus kõike organismust ähwardab.

Aga teie, luuletajad, kunstnikud, kujurajajad ja muusikamehed, kui teie aru saate, milles teie eesmärk seisab, siis tooge oma sulg, oma pintsel, oma haamer rewolutsioni altarile. Kujutage meile külgetõmbawates piltides, kujudes, joonistustes, waimustawates helides rahwa hiigla wõitlust oma surujä-

tegä; puhuge nooresoo hingesse seda püha rewolutsiooni tuld, mis meie esiwanemaid elustas, jutustage naistele, missugune püha ja ilus mehe tegewus saab olema, kui ta ennast sotsiaalse wabastusetööle pühendab. Näidake inimesesoole selgetes piltides ja heledates wärwides praeguse elu loomuwastast seisukorda ja sundige teda loomuwastase seisukorra põhjusid otsima; kirjeldage talle, missugune elu oleks, kui ta igal sammul praeguse korra häbematuslega ja ülekohtuga kokku ei puutuks.

Ühe sõnaga, teie kõik, teaduste ja talentide omanikud, kui teie inimlikkus surnud pole, teie kohus on nende heaks töötada, keda surutakse ja teotatakse. Seal oodatakse teid, seal on teid tarwis. Minge nende juurde, mitte kui õpetajad, waid kui seltsimehed wõitluses; mitte neid juhtima, waid neid waimustama; mitte rahwa püüdnisi õppima, waid neid enesesse imema, neid ette arwama ja kujutama. Haaruke sellest tööst noorusetulega kinni ja katsege neid põhjusemõtteid elusse wiia. Siis, ja ainult siis, saate täielist mõistlikku elu elama. Iga teie püüe sellekohases sihis saab palju wilja kandma; kokkukõla, mis teie tegusid ja südametunnistuse nõudeid ühendab, äratab teie jõudu, mille olemas olekust teil waremalt aimugi ei olnud.

Wõitlus tõe, õiguse, wendluse eest; wõitlus rahwa keskel — mis wõib weel kõrgem olla?

IV.

Kolmes esimeses peatükis näitasin ma jõukamate klasside noortele inimestele, et nad, kui nad julged ja kaastundlikud on, sotsialistide ridadesse tu-

lewad ja ühes nendega sotsiaalse rewolutsioni heaks saawad töötama. See tõde on ju nii lihtne! Aga kui palju eelarwamisi tuleb ära purustada, kui palju waleõpetusi ümber lükata, kui temast kodanlise nooresooga kõnelda.

Minul on kergem teiega kõnelda, noored inimesed rahwa hulgast. Elu ise sunnib teid sotsialistideks saama, kui teie wähegi arusaawalt elu peale waatate. Praeguse aja sotsialismuse on ju rahwa poolt loodud. Kodanlised mõttetargad andsid talle ainult teadusliku kuju ja filosofilise põhja, kuna aga sotsialismuse pea jooned töörahwa kollektiivlise mõtte produkt on. Kas ei ole Internatsionali ratsionalne sotsialismuse, mis praegu meie wägewamaks jõuks on, tööliste organisatsioonides rahwa enese poolt loodud? Kirjanikud, kes tema tutvustamiseks tööd tegiwad, andsid ainult kuju ja wormi neile aadetele ja püüetele, mida juba ammugi rahwa seas tähele wõis panna.

Tööliste klassist pärit olla ja ennast mitte sotsialismusele pühendada — see tähendab enese huwide wastu töötada, enese olemist eitada ja niisama ka oma ajaloolist olekut maha tõugata.

* * *

*

Kas mäletate weel seda aega, kui lapsena külmal talwenäewal oma pimedale ristulitsale mängima jooksite? Külma tungis läbi wana, paigatud riide, ja jalad katkistes saabastes saiwad märjaks. Juba siis, eemalt rammusaid ja uhkete riides olewaid lapsi nähes, teadsite selgeste, et teie oma mõistuse, energia ja arusaamisega nendest ehitud lastest,

kes kõrgelt teie peale wahtisid, ees olete. Aga sel ajal, kui puudus teid kaksteistkümmend tundi järgimööda räpastes töökodades töötama sundis, masinate ühetoonilise liikumise järele walwates ja teid masinateks muutes — saiwad nemad, need saatuse pailapsed, koolides, gümnasiumides, ülikoolides haridust. Ja nüüd on needsamad lapsed, vähem andelised, kuid rohkem haritud, teie peremeesteks ja maitsewad elu lõbusid, hariduse wilja. Aga teie? Mis ootab teid elus?

Teie elate pimedas, rōskes toas, wiie-, kuuekesi; teie toidate ennast ainult leiwa, kartuli ja musta kohwileemega... Ja kas teil on aega peale musta leiwaga ja räpase toa eest rahamaksimise üle hoolt kandes, muu peale mõtelda?!

Kas teie ka seda wiltsat elu peate elama, nagu teie ema ja isa seda kolm-nelikümmend aastat otssa tegiwad? Kas ka teie kõik eluaeg selleks peate töötama, et mõnele wäljawalitule lõbusat elu ja teadust muretseda, kuna ise leiwatüki eest hoolt peate kandma? Kas ka teie kõigest sellest, mis elu ilusaks teeb, ilma peate jääma, seda headmeelt käputäie armuleiwa sööjatele jättes? Kas ka teie wäsimuseni peate töötama ja ainult puudust ja isegi nälga kannatama?...

Wõib olla, jääte teie rahule, ja nähes, et wõimalust ei ole oma seisukorda muuta, ütlete: „Terwed aastasajad on ennast selle saatuse alla alandanud ja mina pean ka seda tegema, sest et jõudu pole wastu panna!”

Olgu nõnda! Elu ise õpetab teid.

Jõuab päew, kus hirmus kriisis tuleb, mis terwed tööstuseharud ära purustab ja tuhanded töölisel ilma teenistuseteta jätab; nende perekonnad saavad nälga surema. Teie saate muidugi kõigest jõust selle willetsuse vastu wõitlema. Kuid warsti näete, et teie naine, teie laps, teie sõber puuduse käes nõrkewad, waibuwad teie silmade ees, kustuwad söögi ja hoolimatuse puudusel ja surewad waikselt pimedas nurgas. Aga elu, kellel nende ohwrite juurde asja ei ole, keeb suurelinna rikastes, päiksega walgestatud jagudes, saatuse pailastele lõbu ja rõemu tuues. Siis saate teie praeguse korra häbematuses aru, siis hakate kriisise ja waesuse põhjuste üle mõtlema ja tulete ülekohtuni wälja, mis tuhanded inimesed wähearwulise kapitalistide klassi kätte annab, kes kõik oma elu laisklemises mööda saadawad. Siis saate aru, et sotsialistidel õigus on, kui nad praeguse seltskonna põhjaliku muutust nõuawad.

Kui peremees teie palka wähendab, et nende krossidega oma warandust ümarguseks teha, ütleb ta kõrgilt teie protesti peale:

„Toitke ennast õhust, kui selle palga eest enam töötada ei taha.”

Siis saate aru, et peremees teil mitte ainult nahka ei taha seljast maha nülvida, waid et ta ka teie kui alamate olewuste peale waatab; tal ei ole sellest küllalt, et oma rahaga teid tangide wahel hoiab, ei ta tahab teist ka sõnakuulelikku orja teha. Siis, — kas annate ennast alla, kaotate inimliku wäärtuse ja saate teotusi kannatama, wõi tungib teil weri päha, töö saab wastikuks ja teie tõusete üles ja saate aru, kui peremehelt wiimase palga kätte saite, et sotsialistidel õigus oli, kui nad kõnelewad:

„Ärka üles, tõuse majanduse orjuse vastu üles, sest et temas iga orjuse hallikas on!”

Siis tulete teie sotsialistide ridadesse ja hakkate ühes nendega majanduslise, poliitilise ja sotsiaalse orjuse vastu töötama.

Tuleb päew, kus oma kallima neiu saatusest, keda tema awaliku, ausa pilgu, sirge kehaehituse ja elawa kõne pärast armastasite, kuulda saate. Peale nälja ja waesuse aastate wõttis ta nõuks külast lahku da ja linna teenistust otsima minna; ta teadis, et see raske wõitlus saab olema, kuid lootis ausalt leiba teenida. Linnas hakkas jõukas noormees tema ümber lipitsema, meelitas teda oma mahedate kõnedega, nii et tütarlaps teda uskuma jäi ja ennast temale andis. Aasta pärast oli waene tüdruk maha jäetud, wäikene laps käte peal. Ta ei annud järele, wõitles edasi, kuid ei suutnud waesust ja kannatust wälja kanda ja suri haigemajas...

Mis teete siis teie? Rahustate ennast häbistawate sõnadega: „Ta ei ole esimene ja ei jää ka wiimaseks”, ja lähete seltsimeestega restorani, õnnetu tüdruku mälestust häbemata sõnadega teotades? Wõi saate hinge põhjani wihaseks, otsite alatu kelmi — hukutaja — üles ja tahate talle ta kuritegu kätte maksa? Kuid igal juhtumisel saate teie nõsuguste juhtumiste põhjusid uurima ja tulete otsusele, et sellest seisukorrast peaseteed ei ole, kui seltskond ka edaspidi rõhutatud töötajatest ja laiskadest wedelejatest-elajatest koos saab seisma. Teie saate aru, et tarwis on seda kuristikku ära häwitada ja tulete sotsialistide ridadesse.

Aga teie, rahwa hulgast sirgunud naisterahwad, kas teie niisuguste lugude wastu külmaks wõite jääda? Kas ei mõtle teie oma walgepealise lapse saatuse peale, selle peale, mis seda õrna olewust praeguses sotsiaalses korras ootama saab? Kas tahate et teie pojad niisama willetsuses elama peawad, kui teie isa, kes kõik oma eluaeg leiwatüki peale mõtles, ja kellel teisi rõemusid ei olnud, kui kõrtsis käimine?

Kas tahate teie, et teie mees ja noeg esimese wastutuleja wõimusesse sattuksid, selle wõimusesse, kes isalt eksploaterimiseks kapitali sai? Olete rahul, et nad suurtükkide märgilauaks, kapitalistide orjadeks, rikaste põldude wäetuseks jääwad?

Ei, tuhat korda ei! Ma tean, kuidas te wihastate, kui teie mehed, julgeste streikima hakates, paksu kapitalisti poolt ettepanud häbistawad tingimised wastu wõtsiwad! Ma tean, kuidas teie Hispania naisterahwaste üle wainustust tundsite, kui nad rahwa rahutuste ajal esimestes ridades sammusiwad, oma rindu soldatite püssitikkudele wastu hoides! Missuguse austusega, missuguse uhkusega nimetate teie naisterahwa nime, kes wangis olewa sotsialisti teotaja wägiwalla-walitseja ära tappis. Ma tean, missuguse beameelega teie naisterahwaste wägitöödest loete, kes Pariisi uulitsatel kuulirahe all oma mehi wägilaste tegudeks üles kihutasiwad.

Kõike seda teades olen ma kindel, et teie, meie aja naisterahwad, ennast nendega ühendate, kes parema tulewiku wõitmiseks töötawad.

* * *

*

Kõik teie, ausad noored inimesed, talupojad, töölised, ametnikud, soldatid, kõik teie saate omast õigusest aru ja tulete meie juurde. Teie saate oma wendasid aitama rewolutsioni teed rajada, mis inimesesoole uusi waatepiirisid awab, tõsist wabadust annab, tõsist wendlust, üleüldist töötegemist ja oma tööwilja tarwitamist ja õnnelikku, mõistlikku elu toob!

Siis ei ütelda meile, et meid wäikene arw on, kellel jõudu ei ole määratud eesmärgile jõuda.

Arwame järele, palju meid, ülekohtu ohwrid, on. Talupojad... Meid, kes teistele töötawad; nisu peremeestele annawad ja ise kaeraga rahul peawad olema, on terwed miljonid; meid on inimesesoost kõige suurem osa. Töölised... Meid, kes ise räbalates käime ja rikastele siidi ja sammetit walmistame, ei ole ka wähe; kui wabrikute ja töökodade willed meile lühikest puhkeaega kuulutawad, täidame meie, kui mässaw meri, suurte linnade uulitsaid ja platsisid.

Kannatajad ja rõhutud, meie oleme hirmus jõud, — oleme okean, mis walmis on kõike enesesse mahutama. Tarwis on meil ainult tahta, ja meie wõidame ühe minutiga tervele inimesesoole õnne.

ILMUS TRÜKIST RAAMATUKENE
„PEREKONNA SUURUSE PIIRAMINE”

**Õpetus, kuida soowimata laste eest hoida, ilma et
see terwist rikuks.**

Hind postiga saates:

1 eksemplar 12 c.,
5 eksemplari 55 c.,
10 eksemplari 1.00.

Tellida: E. J. Matsiselts,
1100 Wolfram St., Chicago, Ill.

SELTSIMEHED LUGEGE

„The Blast“

Rewolutsioniline kuukiri. Ilmub San Franciscos
A. Berkmann'i wäljaandel.

Tellimise hind: 1. a. \$ 1.00 6 kuud 60 c.

Adress: The Blast, Box 661,
San Francisco, Cal.

